

MissionArt Galéria, Budapest

Sokszorosított variációk

A Miskolci Galéria kiállítás- és katalógussorozata A magyar sokszorosított grafika száz éve címmel 1997-től, a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai osztályának együttműködésével, a XX. század első felének feldolgozásával indult. Sajnos a miskolci vezetőváltás miatt négy tárlat után a század második fele grafikáinak feldolgozására már nem kerülhetett sor. Ebben a részben jelent volna meg a Pesti Műhely tevékenysége.

A MissionArt felvette az elejtett szálát, és Fajó János gyűjteménye alapján bemutatja ezt az immár történetileg fontos szerigrafia-anyagot. A projekt három, kéthetenként egymást követő kiállításra tagolódik: Fajó János szitanyomatai (április 1–15.); A Pesti Műhely magyar művészei (április 15–29.); Európai kollekció (április 29.–május 16.). Fajó jó gazdaként őrzi műterme fiókjában a szitanyomatokból közzétehető példányokat. Nemcsak spiritus rectora volt a magyar neoavantgárd konstruktivista szerveződéseknek, hanem személyében és gyűjteményében hiteles dokumentátora is ennek az anyagnak.

Fajó János: Metsződés, 1985
szita, papír, 59x64,5 cm

Fajó János festőként induló életművében a szitanyomat 1968-ban jelent meg. Ez az Egyesült Államokból, a reklám területéről elindított sokszorosítótechnika Párizsban, Denise René galériájában Vasarely révén lett művészeti eljárás, azaz szerigrafivá, melyet az op-art és a pop art művészei is szívesen elsajátítottak.

A Kádár-korban a csak nehezen lehetővé vált első európai tanulmányutak nagy hatással voltak a Nyugat felé orientálódó művészeinkre. Az újgeometrikus tendenciák jól összecseleztek a magyar konstruktivisták 1920 utáni törekvéseivel, Fajó esetében a Kassák mellett elsajátított elvekkel. A magyar művészek is Vasarely hatására ismerték fel a geometriai alapformák és alapszínek variációira épülő, nagy számban sokszorosítható, a művészetet könnyebben terjesztő szerigrafia jelentőségét. A nyitó kiállításon Fajó 36 lapja színvonalas válogatást ad az életmű grafikáiból.

Az első szitamappát 1968-ban készítette el Bak Imre, Fajó János, Molnár Sándor és Nádler István, majd ők lettek a technika hazai diadalra vivői. Utóbb Hencze Tamással, Keserü Ilonával és Mengyán And-

Nicolas Schöffer: Varigráfia I., 1987
szita, papír, 46,5x32 cm

rással együtt alapították meg a híres „Műhelyt”, Budapesti Műhely, majd Pesti Műhely néven, kiadóként is. Ennek munkásságába nyújt betekintést a sorozat második kiállítása.

A programot Fajó, Bak és Nádler 1971-ben kezdte kidolgozni, majd 1974–1982 között a Benczúr utca 8-ban, egy pincében alkottak. Céljuk a kassák hagyomány felvállalásán túl a mindenki számára elérhető, olcsón sokszorosítható, modern, esztétikailag igényes művek létrehozása és széles körben való terjesztése volt. Mappáikkal népszerűsíteni akarták a minimális színekre és formákra épülő s ezekkel maximális esztétikai hatást elérő művészetet. Egyik legaktívabb évük 1977 volt. Az egy évvel korábbi békéscsabai kiállítást követően Bak, Fajó és Nádler javaslatot dolgozott ki egy experimentális alkotóközösség létrehozására, melyet pécsi katalógusukban publikáltak.

A Műhely bemutatóhelye az 1976–1988 között Fajó vezetésével működő Józsefvárosi Galéria lett. 1977-ben A színes sokszorosítás szerepe korunk vizuális gondolkodásában címmel rendezték meg közös kiállításukat. A galéria a kor néhány nyitott szellemű entellektüeljének is munkahelyet adó Népművelési Intézet kisgaléria-hálózatába tarto-

Nádler István: Megtört átló III., 1974
szitanyomat, 69,5x52,5 cm

zott, és Bak Imre, Bánszky Pál és Fábrián László támogatását élvezte. A többenél szabadabb, aktuális, sőt meglehetősen programja a reklámgrafikától a várostervezésig ívelt. Itt állították ki először Rubik Ernő bú-

vós kockáját 1977-ben. Az Utcabútorok, a Multiplivásár, a Zacskók, a Síkburkolatok, az Ékszer, a Szék, a Terítékek a modern design egy-egy területére nyújtottak friss betekintést. A kiállítóteremnek – Fajó szavaival – „világképe volt”. A Műhely alkotóit az egyetemes és a magyar művészet összehangolásának szándéka vezette. A sorozatban az 1977-es tárlatok anyagából Bak Imre népművészeti indíttatású lapjai mellett a modern környezetalkatás és az esztétikai nevelés kísérleti munkáit láthatjuk szitanyomaton.

Az 1970-es években a Pesti Műhely tagjai szitanyomataikkal a grafikai kiállítások résztvevői voltak Békéscsabától Pécsig. Külföldön is szerepelhettek Essentől Tokióig, Graztól Ljubljánig. 1982-ben 12 magyar művész nápolyi kiállításához kiadott mappájuk szélesebb mértésre utal; a fiatalok közül Bányász Éva is szerepelt, mellette Albert Zsuzsa, Bak Imre, Bohus Zoltán, Csiky Tibor, Gulyás Gyula, Haraszty István, Hencze Tamás, Lugossy Mária, Trombitás Tamás szitái. A második tárlat lapjain az elődnek tekintett Korniss Dezsőtől a fiatal, MAD-tagként ismertté lett Szász Jánosig változatos anyagot találunk.

A harmadik kiállítás külföldi mesterek műveit vonultatja fel. A grafikai biennálékon tovább bővültek a hasonló szemléletű művészekkel kialakult kapcsolatok. A legjelentősebb a német reláció volt. Fajó János Thomas Lenk Stuttgart melletti műtermében gyűjtötte kezdeti tapasztalatait, Bak Imrere essen ősztöndíjas ideje hatott. Évfolyamtársuk, Kocsis Imre sokat segített a kiállításszervezésben. Legaktívabban a Bázelen élő László Károly tevékenykedett a Pesti Műhely javára. Az ő révén tartósan, egyre szélesebb körben alakultak Fajó János kapcsolatai.

A külföldi meghívottak Pesti Műhelyben készült mappái között 1978-ban jelent meg kilenc német művész munkája Kassák Lajosné anyagi támogatásával. A művek nagy részének kiindulópontja a klasszikus modernnek szimbóluma, a négyzet volt. A külföldön élő Somfai Rezső révén 1985-ben hat müncheni alkotót láthat vendégül a Józsefvárosi Galériában, a Konkrét című tárlaton. Az ehhez kiadott szitamappából is láthatunk lapokat. A műveken az 1910–1920-as évek konstruktivista eszméinek továbbéltetését figyelhetjük meg. 1981-ben a finn konstruktivisták Dimensio csoportjának hat tagja szerepelt ugyanitt. Ők a művészet és a technika közti kapcsolatot kutatták az új vizuális környezetalkotásban történő hasznosítás érdekében. Később – Jerger Krisztina közvetítésével – egy fiatal lengyel művészcsoporthoz is bemutatkozott.

A Fajó János vezette műhelyben készült, vagy a Józsefvárosi Galériában bemutatott magyar és külföldi szerigrafiaiak ma már egy történeti-vé lett korszak ritka dokumentumai. A mappákban kiadott műveknek a digitalizálás korát megelőző technikai perfekcionizmusa növeli érdekességüket és fokozza vizuális hatásukat.

BAJKAY ÉVA

FUGA, Budapest

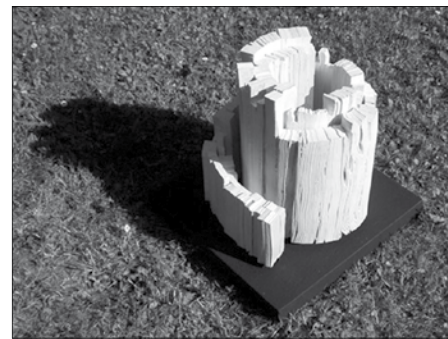
Egyenrangú együttműködők

Matzon Ákos: Szimultán akkordok, 2014
akril, vászon, vegyes technika, 50x150cm

A kvartett, bár más jelentései is vannak, leginkább zenei szakkifejezés, leegyszerűsítve négy hangszerre írt darabot, illetve az ezt előadó együttest jelöljük vele. Négy szólam, hangszer vagy hang önálló, a másik hárommal mégis közösen hangzó együttműködését értjük tehát alatta. Matzon Ákos kiállítása esetében a különbség az, hogy voltaképpen önálló, alanyi jogon is autonómiával rendelkező művekről van szó, melyek azonban így együtt, a művész által alaposan végiggondolt négyes összefüggésrendszerben kölcsönösen értelmezik egymást, rímeikkel, azaz egyívású alakzataikkal, színeikkel az együttes többi darabjára utalnak, különbségeikkel, egyéni sajátosságaikkal pedig ellentétezzák, egyúttal ki is egészítik azokat. Egyszerre hangszerszólók és vonósnégyesek.

E négyes elrendezés korántsem véletlen. Matzon a térrétegek, formai ritmusok, hangsúlyok és hiányok problémáin gondolkodva szinte sohasem éri be

Matzon Ákos: Gutenberg Galaxis, 2014
akril, vegyes technika, 37x37x40 cm

egyetlen válasszal, egyfajta megoldással. Sorozatok, variációhalmazok születnek tevékenysége nyomán. Másfelől viszont a tömörségre, sallangtalanságra törő redukciós hajlama ózdkodik a túlságosan könnyed, gyorsan következmények nélkülivé válható variabilitástól is. Summázni, összegezni igyekszik tehát sorozatainak konzekvenciáit, tanulságait. Értelem szerűen nem lehet közöttük hierarchia (ezt Matzon racionális-de-

mokratikus gondolkodásmódja amúgy is lehetetlenné tenné). Kvartettjeinek tagjai egyenrangú együttműködők.

Így tesz a kiállítás leghangsúlyosabb négyese, a Murália is. Mindegyiken nagyjából azonos a fehér és fekete felületek ritmikus váltakozása, enyhe dőlésszöge, a rájuk ragasztott színes papírcák sorjázása, a vékony tükröcsfok visszafogott titokzatossága. S mindegyiken mégis kicsit más a fenti alapelemek elosztása, viszonya, kompozíciós szerepe. Egy sokrétű művészi kérdésfelvetésre, az egymásra helyezett vékony térsíkok, s az így létrejövő pluszok és mínuszok, a relieffé vastagodott rétegek és a „lyukak”, hiányok, a fehér felületre vetődő halvány (vagy a nézőpont változásától függően erősebb) árnyékok s a kép mélyén húzódó tükrövonalak kapcsolatára adott négy választ láthatunk tehát. Négy, egyformán érvényes megközelítési lehetőséget.

S alapvetően hasonló a helyzet a többi kvartettnél is: az Ablakok egymásra rétegződő, térre nyíló és teret határoló keretformáinál, vagy még ennél is csupaszabban, redukáltabban a Szalagok szaggatott ritmusú lemezkéi esetében.

A szobrok (Felhőkarcolóim) csoportja viszont lényegesen nagyobb teret enged a játékoságnak, a szoborépítő művész mögött érezhetően felszökken a fajátékainak elemeiből tornyokat, városokat álmódú gyerek alakja is. Ugyanez vonatkozik a tárlat egyetlen „önálló”, felfelé törő szobrát kör alaprajzba szétterítő művére, a Játékvárosra, melynek változatos, fakó színekre festett formái szintén a gyerekkor szép emlékére furorja előtt tisztelgnek.

A fenti összefüggések mellett attól élnek, lélegeznek művei, hogy a fejelem, a technikai perfekció, a pontosság, a racionalitás mögött, ha mégoly visszafogottan is, de érzelmek, indulatok vannak, sőt akár kételek is. Mert lehet, s ha már teremtünk, kell is ugyanolyan elszánással szoborarchitektúrákat emelni, mint Kassák, ritmikus rendbe szervezni függőleges és vízszintes elemeket, mint Doesburg, térbe törő alakzatokat, mint Liszickij, de tisztában kell lenni azzal, hogy az egykori műveket mozgó hevílet visszahozhatatlan, egy univerzálisnak hitt imperatívusz helyett immár csak egyéni, személyes, jelen idejű válaszok lehetségesek. Ezt kell figyelembe venni, ha nem pusztán kisajátítani, utánozni akarjuk a XX. század elejének konstruktivizmusát. S ezt tekintik kiindulópontnak Matzon hangsúlyozottan személyes, jelen idejű négyes témavariációi is. (Megtéríthető április 27-ig.)

PATAKI GÁBOR